

УДК 910.1+911.2+911.3 (477)

<https://doi.org/>

10.15407/ugz2023.01.003

| **Маруняк Є. О.,**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,

| **Чехній В. М.,**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1430-9175>.

Інститут географії Національної академії наук України, Київ

Наукові здобутки співробітників Інституту географії НАН України у 2022 році

Метою публікації є висвітлення основних наукових напрацювань Інституту географії НАН України за науково-дослідними роботами, проведеними у 2022 р. Особливу увагу приділено питанням подолання наслідків російської агресії проти України.

Ключові слова: географія, методологія, методи, рекомендації, наслідки російської агресії проти України.

UDC 910.1+911.2+911.3 (477)

| **Maruniak, Eu. O.,**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,

| **Chekhniy, V. M.,**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1430-9175>.

Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Scientific Results of Researchers of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2022

The publication aims to highlight the main scientific achievements of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine on research work conducted in 2022. Particular attention has been paid to overcoming the consequences of Russian aggression against Ukraine.

Keywords: geography, methodology, methods, recommendations, consequences of Russian aggression against Ukraine.

Військова агресія росії спричинила значні трансформації українського суспільства та наукової сфери. Крім очевидних проблем організації діяльності в умовах воєнного часу на порядку денному опинились питання актуальності окремих дослідницьких напрямів, ролі та місця географічної науки у підтримці обороноздатності та відбудови країни [1].

З урахуванням нових викликів, що обумовлюють зміни природних та суспільних систем, було скориговано тематику науково-дослідних робіт. Протягом року опрацьовано міжнародний досвід повоєнного відновлення територій, підходи до оцінювання та класифікації втрат.

Окрема увага приділялась міжнародним зв'язкам установи. Як і в минулі роки, у 2022 р. Інститут сприяв долученню українських географів до глобальної ініціативи Міжнародного географічного союзу «GeoNight». Під час відповідного онлайн-форуму «Геостратегія України у XXI столітті» було

обговорено виклики для суспільства та природи, що постали внаслідок війни, сценарії повоєнного відновлення, планування міського розвитку. Іншим заходом міжнародного рівня став міжнародний семінар «Територіальний вимір політики розвитку в умовах кризи та відбудови. Досвід України», проведений за підтримки Польської академії наук та Національної академії наук України. За його підсумками на базі Інституту географії НАН України та Комітету з просторової економіки та регіонального планування Польської академії наук створено експертну платформу з просторового розвитку.

Також науковці Інституту стали учасниками стипендіальних програм Польщі, Словаччини, Німеччини, спрямованих на підтримку досліджень у воєнний час.

У 2022 р. Інститут проводив дослідження за 11 науково-дослідними роботами.

За напрямом «Підтримка пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок» за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень»:

За темою *«Картографічний аналіз розвитку сільської поселенської мережі України: в умовах трансформації сільської місцевості»* було виявлено особливості змін чисельності й людності сільської мережі в кінці ХХ і початку ХХІ ст. в умовах трансформації сільської місцевості, впливу глобалізаційних процесів і реформ децентралізації, розроблено типологію сільської місцевості та

обґрунтовано рекомендації щодо напрямів її можливого розвитку в процесі просторового планування (акад. НАН України Л. Г. Руденко, чл.-кор. НАН України Є. О. Маруняк, С. А. Лісовський, В. П. Нагірна, І. В. Гукалова, О. Л. Дронова, А. І. Бочковська, К. А. Поливач, В. С. Чабанюк, С. О. Санталова, О. М. Лейберюк, В. І. Подвойська та ін.).

За іншою відомчою тематикою, затвердженою Президією НАН України:

За темою *«Міська мережа України: зріз історичних змін і їх картографування з метою підвищення ефективності регіонального розвитку»* було здійснено суспільно-географічний аналіз трансформації міської мережі України та вперше створено 13 тематичних карт розвитку міської мережі за відповідними переписами населення, починаючи з 1897 р. [2] (акад. НАН України Л. Г. Руденко, А. І. Бочковська, О. М. Лейберюк, К. А. Поливач, С. О. Санталова та ін.).

За темою *«Методологія ландшафтознавчого забезпечення просторового планування в Україні»* було розроблено методичні підходи до інтеграції результатів оцінювання ландшафтів на різних етапах розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад та під час проведення стратегічної екологічної оцінки, з використанням ГС-технологій (О. Г. Голубцов, В. М. Чехній, Л. Ю. Сорокіна, Л. М. Тимуляк та ін.).

За темою *«Геоморфогенез урбанізованої природно-антропогенної системи м. Києва у поствоєнний період»* було визначено лімітуючі ендодинамічні й екзодинамічні чинники просторової організованості, динаміки та трансформованості геоморфосистеми м. Києва в умовах війни (Р. О. Спиця, О. Б. Багмет, А. В. Матошко, Є. О. Мирижук та ін.).

За темою *«Методологія поетапних реконструкцій природних умов рівнинної території України у четвертинному періоді та її реалізація в геоінформаційній системі»* було розроблено прототип веб-орієнтованої геоінформаційної системи палеогеографічних досліджень (<https://paleo.geohub.org.ua/>), що наповнюється з метою здійснення поетапних палеогеографічних реконструкцій природних умов рівнинної території України впродовж крупних і дрібних етапів четвертинного періоду (Ж. М. Матвіїшина, А. С. Івченко, С. П. Дорошкевич, С. П. Кармазиненко, О. В. Мацібора, А. С. Кушнір).

За темою *«Функціональна структуризація території України та її зміни в умовах російської військової інтервенції»* було виділено дискретні та континуальні форми суспільно-територіальних систем; визначено сутність та склад локальних, регіональних та зональних компонентів функціонально-територіальної структури країни;

розроблено підходи до дослідження особливостей та форм її трансформації в умовах воєнних дій; визначено типи територій України, що постраждали внаслідок російської військової агресії (Г. П. Підгрушний, В. П. Нагірна, Н. І. Провотар, А. В. Марущинець, Л. Ю. Шабашова, М. Д. Бикова, В. В. Бондар, Т. В. Дем'яненко).

За темою *«Методологія забезпечення розвитку територіальних громад на засадах просторової справедливості»* було опрацьовано теоретичні аспекти формування концепту просторової справедливості та проаналізовано політику країн ЄС в сфері її забезпечення; проаналізовано підходи до управління просторовим розвитком низових адміністративно-територіальних одиниць; розроблено методик досліджень для забезпечення просторової справедливості при плануванні розвитку територіальних громад, зокрема, в умовах військової агресії [3–5] (С. А. Лісовський, чл.-кор. НАН України Є. О. Маруняк, І. В. Гукалова, А. А. Мозговий, С. А. Покляцький та ін.).

За договором у рамках програми UN Recovery and Peacebuilding Program (Component II "Local Governance and Decentralisation Reform") (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй) *«Розробка стратегічної екологічної оцінки документа державного планування — комплексного плану просторового розвитку території Дружківської громади Донецької області»* у контексті розроблення Звіту про СЕО Комплексного плану розвитку території (КПРТ) Дружківської громади було визначено особливості природних умов, функціонування ландшафтів та сучасного екологічного стану території; проаналізовано проєктні рішення Комплексного плану та виконана прогнозна оцінка їхнього впливу на стан навколишнього середовища; для проєктних рішень, впровадження яких ймовірно призведе до негативних наслідків, запропоновано альтернативні рішення, розроблено відповідні природоохоронні заходи (чл.-кор. НАН України Є. О. Маруняк, С. А. Лісовський, О. Г. Голубцов, В. М. Чехній, Ю. М. Фаріон).

За договором з Громадською організацією «Екопарк Осокорки» *«Проведення еколого-геоморфологічних досліджень заплави р. Дніпра в межах Дарницького району м. Києва з метою встановлення походження, статусу та значення заплавних озер і старичних знижень»*

для формування й збереження унікальних природних ландшафтів заплави» з використанням методів великомасштабного геоморфологічного картографування та геоінформаційного моделювання було оцінено вплив антропогенного чинника на створення, зміну конфігурації та функціонування заплавної озера; обґрунтовано класифікацію водойм Дарницького району м. Києва за співвідношенням природного і антропогенного чинників їх виникнення і генезису (Р. О. Спиця).

У рамках НДР для молодих вчених НАН України у 2021–2022 рр. «Розробка веб-орієнтованого ГІС-застосування для управління даними палеоґрунтознавчих досліджень голоцену в умовах адаптації до кліматичних змін».

Проведено збір та обробку палеогеографічної інформації по 160 ключових ділянках, що включають понад 200 розрізів; за авторською схемою атрибутивного наповнення проведено систематизацію отриманих даних та здійснено їх просторову прив'язку. Створено уніфіковану базу даних палеоґрунтознавчих досліджень відкладів голоцену в межах рівнинної частини України та визначено методичні підходи до подальшого її наповнення. Розроблено англійську версію ГІС-застосування [6] (А. С. Кушнір, О. М. Лейберюк, В. М. Швайко).

За проектами в рамках міжнародного співробітництва:

За грантом на реалізацію українсько-норвезького дослідницького проекту «Українські міста на лінії геополітичного розлому: міська ідентичність, геополітика та міська політика» здійснено ретроспективний аналіз розвитку міст південного сходу України в контексті формування ідентичності їхнього населення; виявлено історико-географічні передумови та соціально-економічні чинники формування ідентичності населення цих міст. Досліджено електоральну поведінку населення міст країни, як індикатор його ідентичності (Г. П. Підгрушний).

Міжнародні заходи:

У 2022 р. Інститут географії НАН України став організатором та співорганізатором трьох міжнародних конференцій. Детальніше про ці заходи — на офіційних веб-сторінках НАН України та Інституту географії НАН України: <https://www.nas.gov.ua/ua/pages/default.aspx> та <https://igu.org.ua/>.

У 2022 р. за участі науковців Інституту підготовлено та вийшли в світ такі видання:

1. Інтерактивний атлас «Населення України та його природна і культурна спадщина», 2022.

- Maruniak, Eu., Lisovskyi, S. (Eds.) (2022). *Ukrainian cities: sustainable development on the eve of full-scale Russian aggression*. Włocławek, Poland. „Wydawnictwo Kujawskiej Szkoły Wyższej.” 232 p.
- Спиця Р. О., Палієнко В. П., Матошко А. В., Багмет О. Б., Мирижук Є. О., Жилкін С. В., Романенко Г. В., Антошук М. Л., Кучма Г. В. Трансформо-

ваність та стійкість природно-антропогенних геоморфосистем. Ін-т географії НАН України, 2022. 253 с. Деп. в ДНТБ України №288-РІД(н)/Ук 2022 05.10.2022.

- Маруняк Є., Лісовський С., Голубцов О., Фаріон Ю., Чехній В., Резникова К., Криштоп Т. Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану: Практичний посібник / Під заг. керів. С. Кубаха (в рамках Програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО). Київ. 2022. 106 с.

References [Література]

- Rudenko, L. H., Zaiachuk, M. D., Lisovskyi, S. A., Maruniak, Eu. O., Munich, N. V., Peresadko, V. A., & Ponomarenko, O. M. (2022). Russian military aggression against Ukraine: impacts on education and science. In *Ukr. Geogr. Zh.* No. 4. 4–12. [In English]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.04.004>
- Rudenko, L. H., Bochkovska, A. I., & Leyberiuik, O. M. (2022). Cartographic analysis of the city network of Ukraine. In *Ukr. Geogr. Zh.* No. 2. 32–45. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.032>
[Руденко Л. Г., Бочковська А. І., Лейберюк О. М. Картографічний аналіз розвитку міської мережі України. *Укр. геогр. журн.* № 2. 2022. С. 32–45]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.032>
- Lisovskyi, S. A. (2022). Ukraine as a donor of the economic development of Russia and the USSR. In *Ukr. Geogr. Zh.* No. 2. 53–64. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.053>
[Лісовський С. А. Україна як донор економічного розвитку росії та сср. *Укр. геогр. журн.* № 2. 2022. С. 53–64]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.053>
- Maruniak, Eu. O., Palekha, Y. M., & Kryshtop, T. V. (2022). Planning of spatial development in times of war and reconstruction: a vision for Ukraine. In *Ukr. Geogr. Zh.* No. 4. 13–22. [In English]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.04.013>
- Rudenko, L. H., Lisovskyi, S. A., Maruniak, Eu. O., Golubtsov, O. G., Dronova, O. L., Mozghoviyi, A. A., Chekhniiy, V. M., Farion, Yu. M., & Varukha, A. A. (2022). Analysis of regional and local development strategies of

Ukraine on the way to achieving the “2030 GOALS.” In *Ukr. Geogr. Ž. No. 1.* 8–17. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>

[Руденко Л. Г., Лісовський С. А., Маруняк Є. О., Голубцов О. Г., Дронова О. Л., Мозговий А. А., Чехній В. М., Фаріон Ю. М., Варуха А. В. Аналіз стратегій регіонального і місцевого розвитку України на шляху досягнення «Цілей 2030». *Укр. геогр. журн.* № 1. 2022. С. 8–17]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>

6. Kushnir, A. S., Leiberiuk, O. M. (2022). Database of paleosoil research of the Holocene within the plains of Ukraine on the basis of GIS technology. (2022). In *Ukr. Geogr. Ž. No. 1.* 47–52. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.047>

[Кушнір А. С., Лейберюк О. М. База даних палеоґрунтознавчих досліджень голоцену в межах рівнинної частини України на основі ГІС-технологій. *Укр. геогр. журн.* № 1. 2022. С. 47–52]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.047>

Стаття надійшла до редакції 01.03.2023

For citation [Для цитування]

Маруняк Є. О., Чехній В. М. Наукові здобутки співробітників Інституту географії НАН України у 2022 році. *Укр. геогр. журн.* 2023. № 1. С. 3–6. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.01.003>

Maruniak, Eu. O., & Chekhniy, V. M. (2023). Scientific Results of Researchers of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2022. In *Ukr. Geogr. Ž. No. 1.* 3–6. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.01.003>